

## I

*(Leģislatīvi akti)*

## DIREKTĪVAS

EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES DIREKTĪVA (ES) 2016/343

(2016. gada 9. marts)

**par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā**

EIROPAS PARLAMENTS UN EIROPAS SAVIENĪBAS PADOME,

ņemot vērā Līgumu par Eiropas Savienības darbību un jo īpaši tā 82. panta 2. punkta b) apakšpunktu,

ņemot vērā Eiropas Komisijas priekšlikumu,

pēc leģislatīvā akta projekta nosūtīšanas valstu parlamentiem,

ņemot vērā Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinumu <sup>(1)</sup>,

pēc apspriešanās ar Reģionu komiteju,

saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru <sup>(2)</sup>,

tā kā:

- (1) Nevainīguma prezumpcijas princips un tiesības uz taisnīgu tiesu ir noteikti Eiropas Savienības Pamattiesību hartas ("Harta") 47. un 48. pantā, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (ECTK) 6. pantā, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (ICCPR) 14. pantā un Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 11. pantā.
- (2) Savienība sev ir noteikusi mērķi uzturēt un pilnveidot brīvības, drošības un tiesiskuma telpu. Saskaņā ar prezidentvalsts secinājumiem, kas pieņemti Eiropadomes sanāksmē 1999. gada 15. un 16. oktobrī Tampērē, un jo īpaši saskaņā ar šo secinājumu 33. punktu plašāka tiesas iestāžu spriedumu un nolēmumu savstarpēja atzīšana un nepieciešamā tiesību aktu tuvināšana atvieglotu kompetento iestāžu sadarbību un individuālo tiesību aizsardzību tiesā. Savstarpējas atzīšanas principam būtu tādēļ jāklūst par Savienības tiesu iestāžu sadarbības civillietās un krimināllietās stūrakmeni.
- (3) Saskaņā ar Līgumu par Eiropas Savienības darbību (LESD) tiesu iestāžu sadarbības krimināllietās Savienībā pamatā ir jābūt tiesas spriedumu un citu nolēmumu savstarpējas atzīšanas principam.

<sup>(1)</sup> OV C 226, 16.7.2014., 63. lpp.<sup>(2)</sup> Eiropas Parlamenta 2016. gada 20. janvāra nostāja (*Oficiālajā Vēstnesī* vēl nav publicēta) un Padomes 2016. gada 12. februāra lēmums.

- (4) Priekšnoteikums minētā principa īstenošanai ir dalībvalstu savstarpēja uzticēšanās citu dalībvalstu krimināltiesību sistēmām. Savstarpējas atzīšanas principa apmērs ir atkarīgs no vairākiem parametriem, kas ietver mehānismus aizdomās turēto vai apsūdzēto tiesību aizsardzībai un kopējus minimālos standartus, kas nepieciešami, lai atvieglotu minētā principa piemērošanu.
- (5) Lai gan dalībvalstis ir ECTK un ICCPR puse, pieredze rāda, ka tas vien ne vienmēr nodrošina pietiekamu uzticēšanās pakāpi citu dalībvalstu krimināltiesību sistēmām.
- (6) Padome 2009. gada 30. novembrī pieņēma Rezolūciju par ceļvedi aizdomās turētu vai apsūdzētu personu procesuālo tiesību stiprināšanai kriminālprocesā <sup>(1)</sup> ("Ceļvedis"). Ceļvedī ir ierosināts pakāpeniski pieņemt pasākumus, kas attiecas uz tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkošanu (A pasākums), tiesībām uz informāciju par tiesībām un informāciju par izvirzīto apsūdzību (B pasākums), tiesībām saņemt juridiskas konsultācijas un juridisko palīdzību (C pasākums), tiesībām sazināties ar radniekiem, darba devējiem un konsulārajām iestādēm (D pasākums), kā arī ieviest īpašus aizsargpasākumus neaizsargātiem aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem (E pasākums).
- (7) Eiropadome 2009. gada 11. decembrī atzinīgi novērtēja Ceļvedi un iekļāva to "Stokholmas programmā – Atvērta un droša Eiropa tās pilsoņu un viņu aizsardzības labā" <sup>(2)</sup> (2.4. punkts). Eiropadome uzsvēra, ka Ceļvedis nav izsmelošs, un aicināja Komisiju turpināt pētīt aizdomās turēto un apsūdzēto minimālo procesuālo tiesību aspektus un novērtēt, vai ir nepieciešams izskatīt citus jautājumus, piemēram, nevainīguma prezumpciju, lai veicinātu labāku sadarbību minētajā jomā.
- (8) Līdz šim ir pieņemti trīs pasākumi par procesuālajām tiesībām kriminālprocesā, ievērojot Ceļvedi, proti, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2010/64/ES <sup>(3)</sup>, 2012/13/ES <sup>(4)</sup> un 2013/48/ES <sup>(5)</sup>.
- (9) Šīs direktīvas mērķis ir veicināt tiesības uz taisnīgu tiesu kriminālprocesā, nosakot kopējus minimālos noteikumus attiecībā uz nevainīguma prezumpcijas un tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā konkrētiem aspektiem.
- (10) Nosakot kopējus minimālos noteikumus aizdomās turēto un apsūdzēto procesuālo tiesību aizsardzībai, šī direktīva tiecas stiprināt dalībvalstu savstarpēju uzticību to krimināltiesību sistēmām un tādējādi veicināt nolēmumu savstarpēju atzīšanu krimināllietās. Šādi kopēji minimālie noteikumi var novērst arī pilsoņu brīvas pārvietošanās dalībvalstu teritorijā šķēršļus.
- (11) Saskaņā ar Eiropas Savienības Tiesas ("Tiesa") sniegto skaidrojumu šī direktīva būtu jāpiemēro tikai kriminālprocesam, neskarot Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru. Šī direktīva nebūtu jāpiemēro civilprocesam vai administratīvam procesam, tostarp – ja pēdējā piemērošanas rezultātā var tikt piemērotas sankcijas, piemēram, procesam, kas attiecas uz konkurenci, tirdzniecību, finanšu pakalpojumiem, ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumiem, nodokļiem vai papildnodokļiem, un uz izmeklēšanu, ko veic administratīvās iestādes saistībā ar šādu procesu.
- (12) Šai direktīvai būtu jāattiecas uz fiziskām personām, kuras ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā. Tā būtu jāpiemēro no brīža, kad persona tiek turēta aizdomās vai ir apsūdzēta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai par iespējamu noziedzīgu nodarījumu, un tādēļ pat pirms tam, kad dalībvalsts kompetentās iestādes ar oficiālu paziņojumu vai citādi informē minēto personu par to, ka tā tiek turēta aizdomās. Šī direktīva būtu jāpiemēro visos kriminālprocesa posmos, kamēr nolēmums, kurā tiek galīgi noteikts, vai aizdomās turētais vai apsūdzētais ir izdarījis attiecīgo noziedzīgu nodarījumu, nav kļuvis nepārsūdzams. Šīs direktīvas darbības jomai nebūtu jāattiecas uz tiesiskām darbībām un tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kas var būt izmantojami tikai tad, kad attiecīgais nolēmums jau ir kļuvis nepārsūdzams, tostarp Eiropas Cilvēktiesību tiesā veiktām tiesiskām darbībām.

<sup>(1)</sup> OVC 295, 4.12.2009., 1. lpp.

<sup>(2)</sup> OVC 115, 4.5.2010., 1. lpp.

<sup>(3)</sup> Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/64/ES (2010. gada 20. oktobris) par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā (OV L 280, 26.10.2010., 1. lpp.).

<sup>(4)</sup> Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/13/ES (2012. gada 22. maijs) par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā (OV L 142, 1.6.2012., 1. lpp.).

<sup>(5)</sup> Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/48/ES (2013. gada 22. oktobris) par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm (OV L 294, 6.11.2013., 1. lpp.).

- (13) Ar šo direktīvu atzīst, ka fizisko personu un juridisko personu nevainīguma prezumpcijas konkrētu aspektu dažādās vajadzības un aizsardzības līmeņi ir atšķirīgi. Attiecībā uz fiziskām personām šāda aizsardzība ir atspoguļota Eiropas Cilvēktiesību tiesas vispārējā judikatūrā. Tomēr Tiesa ir atzinusi, ka tiesības, kas izriet no nevainīguma prezumpcijas, uz juridiskām personām neattiecas tādā pašā veidā kā uz fiziskām personām.
- (14) Ņemot vērā valsts tiesību aktu un judikatūras pašreizējo attīstības pakāpi valstu līmenī un Savienības līmenī, ir pārāgri Savienības līmenī pieņemt tiesību aktus par juridisko personu nevainīguma prezumpciju. Tādēļ šī direktīva nebūtu jāpieņem attiecībā uz juridiskām personām. Tam nevajadzētu skart nevainīguma prezumpcijas piemērošanu juridiskām personām, kā tas ir noteikts, jo īpaši, ECTK un kā to interpretē Eiropas Cilvēktiesību tiesa un Eiropas Savienības Tiesa.
- (15) Juridisko personu nevainīguma prezumpcija būtu jānodrošina, izmantojot spēkā esošās tiesiskās garantijas un judikatūru, kuras turpmākajai attīstībai ir jānosaka, vai nepieciešama darbība Savienības līmenī.
- (16) Nevainīguma prezumpcija tiktu pārkāpta tad, ja publisku iestāžu publiskos paziņojumos vai tiesu nolēmumos, kas neattiecas uz vainas noteikšanu, par aizdomās turēto vai apsūdzēto izteiktos kā par vainīgu, tik ilgi, kamēr minētās personas vaina nav pierādīta saskaņā ar tiesību aktiem. Šādos paziņojumos un tiesas nolēmumos nebūtu jāatspoguļo viedoklis par to, ka minētā persona ir vainīga. Šādam regulējumam nebūtu jāskar apsūdzības darbības, kuras veic, lai pierādītu aizdomās turētā vai apsūdzētā vainu, piemēram, apsūdzības celšanu, un neskar tiesu nolēmumus, kurus pieņemot apturētais spriedums stājas spēkā, ja tiek ievērotas tiesības uz aizsardzību. Tam nebūtu jāskar arī procesuāla rakstura preliminārie nolēmumi, kurus pieņem tiesu vai citas kompetentās iestādes un kuru pamatā ir aizdomas vai apsūdzēšu pierādījumu elementi, piemēram, nolēmumi par pirmstiesas apcietinājumu, ar noteikumu, ka aizdomās turētais vai apsūdzētais šajos nolēmumos nav minēts kā vainīgs. Pirms procesuāla rakstura prelimināro nolēmumu pieņemšanas kompetentā iestāde varētu vispirms pārliecināties par to, vai aizdomās turētā vai apsūdzētā apsūdzēšo pierādījumu elementi ir konstatēti tādā apjomā, lai pamatotu attiecīgo nolēmumu, un nolēmumā varētu uz tiem atsaukties.
- (17) Jēdziens “publisku iestāžu publiski paziņojumi” būtu jāsaprot kā jebkādi paziņojumi, kuri attiecas uz noziedzīgu nodarījumu un kurus ir paudusi vai nu iestāde, kas ir iesaistīta kriminālprocesā attiecībā uz minēto noziedzīgo nodarījumu, piemēram, tiesu iestādes, policija un citas tiesībsargāšanas iestādes, vai arī cita publiska iestāde, piemēram, ministri un citas valsts amatpersonas, ar to saprotot, ka tas neskar valsts tiesību aktus attiecībā uz imunitāti.
- (18) Pienākumam neatsaukties uz aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem kā vainīgiem nevajadzētu liegt publiskām iestādēm iespēju publiski izplatīt informāciju par kriminālprocesu, ja tas ir noteikti nepieciešams ar kriminālizmeklēšanu saistītu iemeslu dēļ, piemēram, ja tiek izplatīts videomateriāls un sabiedrību lūdz palīdzēt noskaidrot tās personas identitāti, kura, iespējams, izdarījusi noziedzīgo nodarījumu, vai sabiedrības interesēs, piemēram, ja drošības apsvērumu dēļ iedzīvotājiem konkrētā teritorijā sniedz informāciju par iespējamu noziegumu pret vidi vai ja prokuratūra vai cita kompetentā iestāde sniedz objektīvu informāciju par kriminālprocesa virzību, lai novērstu sabiedriskās kārtības traucējumus. Šādi apsvērumi būtu jāizmanto tikai situācijās, kurās tas būtu saprātīgi un samērīgi, ņemot vērā visas intereses. Jebkurā gadījumā informācijas izplatīšanas veidam un kontekstam nevajadzētu radīt iespaidu, ka persona ir vainīga, kamēr nav pierādīts, ka tā ir vainīga saskaņā ar tiesību aktiem.
- (19) Dalībvalstīm būtu jāveic pienācīgi pasākumi, lai nodrošinātu to, ka, sniedzot informāciju plašsaziņas līdzekļiem, publiskās iestādes aizdomās turētos vai apsūdzētos nemin kā vainīgus, kamēr minēto personu vaina vēl nav pierādīta saskaņā ar tiesību aktiem. Minētajā nolūkā dalībvalstīm būtu jāinformē publiskās iestādes par to, cik svarīgi ir ņemt vērā nevainīguma prezumpciju, sniedzot vai izplatot informāciju plašsaziņas līdzekļiem. Šāda prasība neskar valsts tiesību aktus, kuros ir aizsargāta preses un citu plašsaziņas līdzekļu brīvība.
- (20) Kompetentajām iestādēm būtu jāatturas – tiesā vai sabiedrībā – aizdomās turētos vai apsūdzētos parādīt kā vainīgus, izmantojot fizisko brīvību ierobežojošus līdzekļus, piemēram, roku dzelžus, stikla kastes, būrus un kāju dzelžus, ja vien šādu līdzekļu izmantošana nav nepieciešama, ņemot vērā lietas īpašos apsvērumus, kas vai nu ir saistīti ar drošību, tostarp vajadzību novērst to, ka aizdomās turētie vai apsūdzētie savaino sevi vai citas personas vai nodara materiālu kaitējumu, vai ir saistīti ar nepieciešamību novērst aizdomās turēto vai apsūdzēto bēgšanu vai nepieļaut šo personu saskarsmi ar trešām personām, piemēram, lieciniekiem vai cietušajiem. Fizisko brīvību ierobežojošu līdzekļu piemērošanas iespēja nenozīmē, ka kompetentajām iestādēm jāpieņem jebkāds oficiāls lēmums par šādu līdzekļu izmantošanu.

- (21) Gadījumos, kad tas ir iespējams, kompetentajām iestādēm būtu jāatturas aizdomās turētos vai apsūdzētos tiesā vai sabiedrībā parādīt ieslodzījuma drēbēs, lai novērstu iespaidu par to, ka minētās personas ir vainīgas.
- (22) Pierādīšanas pienākums, lai noteiktu aizdomās turētā un apsūdzētā vainu, gulstas uz apsūdzību, un jebkuras šaubas būtu jātulko par labu aizdomās turētajam vai apsūdzētajam. Nevainīguma prezumpcija tiktu pārkāpta gadījumā, ja pierādīšanas pienākums tiktu pārliekts no apsūdzības uz aizstāvību, neskarot tiesas jebkuras *ex officio* faktu noskaidrošanas pilnvaras un tiesu iestāžu neatkarību, kad tā izvērtē aizdomās turētā vai apsūdzētā vainu, kā arī fakta vai likuma prezumpciju izmantošanu par aizdomās turētā vai apsūdzētā kriminālatbildību. Šādi pieņēmumi būtu saprātīgi jāierobežo, ņemot vērā to, cik svarīgs ir attiecīgais jautājums un cik svarīgi ir saglabāt tiesības uz aizstāvību, kā arī izmantotajiem līdzekļiem vajadzētu būt saprātīgi atbilstīgiem izvirzītajam leģitīmajam mērķim. Šādiem pieņēmumiem vajadzētu būt atspēkojamiem, un jebkurā gadījumā tie būtu jāizmanto tikai tad, ja tiek ievērotas tiesības uz aizstāvību.
- (23) Dažādās dalībvalstīs ne tikai apsūdzībai, bet arī tiesnešu un kompetento tiesu uzdevums ir meklēt gan vainu apstiprinošus, gan attaisnojošus pierādījumus. Dalībvalstīm, kurās nav sacīkstes sistēmas, būtu jāvar saglabāt savu pašreizējo sistēmu ar noteikumu, ka tā atbilst šai direktīvai un citiem attiecīgajiem Savienības un starptautisko tiesību aktu noteikumiem.
- (24) Tiesības klusēt ir nevainīguma prezumpcijas būtisks aspekts, un tām vajadzētu kalpot par aizsardzības līdzekli, lai persona neliecinātu pret sevi.
- (25) Tiesības neliecināt pret sevi ir viens no būtiskiem nevainīguma prezumpcijas aspektiem. Lūdzot aizdomās turēto vai apsūdzēto izteikties vai atbildēt uz jautājumiem, viņu nedrīkstētu piespiest sniegt pierādījumus, dokumentus vai informāciju, kas varētu novest pie tā, ka persona liecina pret sevi.
- (26) Tiesības klusēt un tiesības neliecināt pret sevi būtu jāattiecina uz jautājumiem, kas attiecas uz noziedzīgo nodarījumu, par kura izdarīšanu persona tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta, nevis, piemēram, uz jautājumiem par aizdomās turētā vai apsūdzētā identifikāciju.
- (27) Tiesības klusēt un neliecināt pret sevi nozīmē arī to, ka kompetentajām iestādēm nevajadzētu aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem likt sniegt informāciju, ja minētās personas nevēlas to darīt. Lai noteiktu, vai ir pārkāptas tiesības klusēt un neliecināt pret sevi, būtu jāņem vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas sniegtā tiesību klusēt interpretācija saskaņā ar ECTK.
- (28) Tiesību klusēt vai tiesību neliecināt pret sevi izmantošana nebūtu jāvērs pret aizdomās turēto vai apsūdzēto un nebūtu jāuzskata par pierādījumu tam, ka attiecīgā persona ir izdarījusi konkrēto noziedzīgo nodarījumu. Tam nebūtu jāskar valsts noteikumi par pierādījumu novērtēšanu no tiesu vai tiesnešu puses ar noteikumu, ka tiek ievērotas tiesības uz aizstāvību.
- (29) Tiesību neliecināt pret sevi izmantošanai nebūtu jātraucē kompetentajām iestādēm vākt pierādījumus, kuri var tikt likumīgi iegūti no aizdomās turētā vai apsūdzētā, izmantojot tiesiskus piespiedu līdzekļus, un kuri pastāv neatkarīgi no aizdomās turētā vai apsūdzētā gribas, piemēram, materiālus, kas iegūti saskaņā ar tiesas rīkojumu, materiālus, attiecībā uz kuriem ir spēkā juridiskas saistības tos glabāt un sniegt pēc pieprasījuma, izelpas, asins un urīna paraugus un ķermeņa audu paraugus DNS analīzes veikšanai.
- (30) Tiesībām klusēt un neliecināt pret sevi nebūtu jāliedz dalībvalstīm iespēja pieņemt lēmumu, ka nenozīmīgu kriminālpārkāpumu gadījumā, piemēram, attiecībā uz maznozīmīgiem ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumiem, process vai tā atsevišķi posmi var notikt rakstiski vai ka kompetentās iestādes aizdomās turēto vai apsūdzēto par attiecīgo nodarījumu nenoprātina, ar noteikumu, ka tiek ievērotas tiesības uz taisnīgu tiesu.
- (31) Dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja nodrošināt, lai gadījumos, kad aizdomās turētos vai apsūdzētos informē par tiesībām, kas paredzētas Direktīvas 2012/13/ES 3. pantā, tie tiktu informēti arī par tiesībām neliecināt pret sevi, kas ir paredzētas attiecīgās valsts tiesību aktos saskaņā ar šo direktīvu.

- (32) Dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja nodrošināt, lai gadījumos, kad aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem ir nodots Direktīvas 2012/13/ES 4. pantā paredzētais rakstveida paziņojums par tiesībām, šajā paziņojumā būtu iekļauta arī informācija par tiesībām neliecināt pret sevi, kas ir paredzētas attiecīgās valsts tiesību aktos saskaņā ar šo direktīvu.
- (33) Tiesības uz taisnīgu tiesu ir viens no demokrātiskas sabiedrības pamatprincipiem. Minētās tiesības ir pamatā aizdomās turēto un apsūdzēto tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā, un tās būtu jānodrošina visā Savienībā.
- (34) Ja aizdomās turētie vai apsūdzētie nespēj klātienē piedalīties lietas izskatīšanā tiesā tādu iemeslu dēļ, kurus tie nevar ietekmēt, tiem vajadzētu būt iespējai valsts tiesību aktos paredzētajā laikposmā lūgt noteikt jaunu tiesas sēdes datumu.
- (35) Aizdomās turēto un apsūdzēto tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā nav absolūtas. Saskaņā ar konkrētiem nosacījumiem aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem vajadzētu būt tiesīgiem, precīzi paužot savu gribu vai klusējot, nepārprotami no minētajām tiesībām atteikties.
- (36) Konkrētos apstākļos vajadzētu būt iespējai nolēmumu par aizdomās turētā vai apsūdzētā vainīgumu vai nevainīgumu pieņemt, pat ja attiecīgā persona tiesas sēdē nepiedalās. Tas var būt gadījumos, kad aizdomās turētais vai apsūdzētais ir pienācīgā laikā informēts par tiesas sēdi un par neierašanās sekām un tiesā tomēr neierodas. Ar aizdomās turētā vai apsūdzētā informēšanu par tiesas sēdi būtu jāsaprot personas uzaicināšana personīgi vai arī sniedzot minētajai personai oficiālo informāciju par attiecīgās tiesas sēdes laiku un vietu, izmantojot citus līdzekļus, kas ļauj tai uzzināt par tiesas sēdi. Tas, ka aizdomās turētais vai apsūdzētais ir informēts par neierašanās sekām, jo īpaši jāsaprot tā, ka persona ir informēta – ja šī persona uz tiesas sēdi neierodas, nolēmumu var pieņemt aizmuguriski.
- (37) Vajadzētu būt arī iespējai tiesas sēdi, kurā var tikt pieņemts nolēmums par vainīgumu vai nevainīgumu, noturēt bez aizdomās turētā vai apsūdzētā klātbūtnes, ja minētā persona bija informēta par tiesas sēdi un ir pilnvarojusi advokātu, kuru ir izraudzījusies minētā persona vai valsts, lai attiecīgo personu pārstāvētu tiesā, un kurš pārstāvēja aizdomās turēto vai apsūdzēto.
- (38) Apsverot, vai informācijas sniegšanas veids ir pietiekams, lai nodrošinātu, ka persona ir informēta par lietas izskatīšanu tiesā, vajadzības gadījumā īpaša uzmanība būtu jāpievērš arī publisko iestāžu centieniem informēt attiecīgo personu un attiecīgās personas centieniem saņemt tai adresēto informāciju.
- (39) Ja dalībvalstis paredz iespēju noturēt tiesas sēdes bez aizdomās turēto vai apsūdzēto klātbūtnes, bet nav nepieciešamo priekšnoteikumu, lai nolēmumu par konkrēto aizdomās turēto vai apsūdzēto pieņemtu aizmuguriski, jo, neskatoties uz saprātīgiem centieniem aizdomās turēto vai apsūdzēto atrast, nav zināma šīs personas atrašanās vieta, piemēram, ja persona ir aizbēgusi vai izvairās no saukšanas pie atbildības, tomēr vajadzētu pastāvēt iespējai nolēmumu pieņemt bez aizdomās turētā vai apsūdzētā klātbūtnes un minēto nolēmumu izpildīt. Minētajā gadījumā dalībvalstīm būtu jānodrošina, lai tad, kad aizdomās turētie vai apsūdzētie ir informēti par nolēmumu, jo īpaši, kad tie ir aizturēti, šīs personas būtu jāinformē arī par iespēju minēto nolēmumu pārsūdzēt un par tiesībām uz lietas atkārtotu izskatīšanu vai par citiem tiesībaizsardzības līdzekļiem. Šāda informācija būtu jāsniedz rakstiski. Informāciju var sniegt arī mutiski ar nosacījumu, ka informācijas sniegšanas fakts tiek fiksēts saskaņā ar valsts tiesību aktos paredzēto reģistrācijas kārtību.
- (40) Kompetentajām iestādēm dalībvalstīs būtu jāļauj aizdomās turēto vai apsūdzēto uz laiku izslēgt no dalības lietas izskatīšanā tiesā, ja tas ir nepieciešams, lai nodrošinātu kriminālprocesa pienācīgu norisi. Tas, piemēram, varētu notikt gadījumos, kad aizdomās turētais vai apsūdzētais traucē tiesas sēdi un pēc tiesneša rīkojuma tas ir jāizraida no tiesas zāles vai kad izrādās, ka aizdomās turētā vai apsūdzētā klātbūtne liedz pienācīgi uzklaut liecinieku.
- (41) Tiesības piedalīties klātienē tiesas sēdē var izmantot tikai tad, ja tiek rīkota viena vai vairākas tiesas sēdes. Tas nozīmē, ka tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā nevar piemērot, ja saskaņā ar attiecīgiem valsts procesuālajiem noteikumiem nav paredzēta tiesas sēde. Šādiem valsts noteikumiem būtu jāatbilst Hartai un ECTK, kā to interpretē Tiesa un Eiropas Cilvēktiesību tiesa, jo īpaši attiecībā uz tiesībām uz taisnīgu tiesu. Tas attiecas, piemēram, uz gadījumu, kad process notiek vienkāršoti – pilnībā vai daļēji – saskaņā ar rakstisku procedūru vai kad tajā nav paredzēta tiesas sēde.

- (42) Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka, īstenojot šo direktīvu, jo īpaši attiecībā uz tiesībām piedalīties lietas izskatīšanā tiesas sēdē un uz tiesībām uz lietas izskatīšanu no jauna, tiek ņemtas vērā neaizsargātu personu īpašās vajadzības. Saskaņā ar Komisijas 2013. gada 27. novembra ieteikumu par procesuālajām garantijām neaizsargātām personām, kas ir aizdomās turētā vai apsūdzētā kriminālprocesā<sup>(1)</sup>, neaizsargāti aizdomās turētie vai apsūdzētie būtu jāsaprot kā visi aizdomās turētie vai apsūdzētie, kuri nespēj saprast vai efektīvi piedalīties kriminālprocesā sava vecuma dēļ, garīgā un fiziskā stāvokļa dēļ vai jebkuras invaliditātes, kāda tiem varētu būt, dēļ.
- (43) Bērni ir neaizsargāti, un viņiem būtu jānodrošina īpašas pakāpes aizsardzība. Tādēļ attiecībā uz dažām no šajā direktīvā paredzētajām tiesībām būtu jānosaka īpašas procesuālās garantijas.
- (44) Savienības tiesību aktu efektivitātes princips nosaka, ka dalībvalstis nodrošina pienācīgus un efektīvus tiesiskās aizsardzības līdzekļus gadījumā, ja tiek pārkāptas tiesības, kas personai piešķirtas ar Savienības tiesību aktiem. Lai saglabātu tiesības uz taisnīgu tiesu un tiesības uz aizstāvību, ar efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli, kas pieejams gadījumā, kad tiek pārkāptas kādas no šajā direktīvā noteiktajām tiesībām, vajadzētu, ciktāl iespējams, panākt, ka aizdomās turētie vai apsūdzētie tiek nostādīti tāda pašā stāvoklī, kādā tie būtu bijuši, ja aizskārumš nebūtu noticis.
- (45) Novērtējot aizdomās turēto vai apsūdzēto liecības vai pierādījumus, kas iegūti, pārkāpjot viņu tiesības klusēt vai tiesības neliecināt pret sevi, tiesām un tiesnešiem būtu jāievēro tiesības uz aizstāvību un procesa taisnīgums. Minētajā sakarā būtu jāņem vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra, saskaņā ar kuru procesu uzskata par pilnībā netaisnīgu, ja kriminālprocesā nozīmīgu faktu pierādīšanai tiek pieļautas liecības, kas ir iegūtas spīdzināšanas vai sliktas izturēšanās ceļā, pārkāpjot ECTK 3. pantu. Saskaņā ar ANO Konvenciju pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem neviens izteikums, par kuru ir konstatēts, ka tas iegūts ar spīdzināšanu, nebūtu jāizmanto kā pierādījums nevienā procesā, izņemot pret spīdzināšanā apsūdzēto personu, lai pierādītu, ka šāds izteikums ticis izdarīts.
- (46) Lai pārbaudītu un izvērtētu šīs direktīvas efektivitāti, dalībvalstīm būtu jānosūta Komisijai pieejamie dati par to, kā tiek īstenotas šajā direktīvā noteiktās tiesības. Šādos datos varētu iekļaut informāciju, kuru reģistrē tiesībaizsardzības un tiesu iestādes attiecībā uz piemērotajiem aizsardzības līdzekļiem, ja ir pārkāpts jebkurš šajā direktīvā minētais nevainīguma prezumpcijas tiesību aspekts un pārkāptas tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā.
- (47) Šajā direktīvā tiek ievērotas pamattiesības un pamatprincipi, kas atzīti Hartā un ECTK, tostarp spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās aizliegums, tiesības uz brīvību un drošību, privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība, tiesības uz personas neaizskaramību, bērnu tiesības, personu ar invaliditāti integrācija, tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un tiesības uz taisnīgu tiesu, nevainīguma prezumpcija un tiesības uz aizstāvību. Būtu jo īpaši jāņem vērā Līguma par Eiropas Savienību (LES) 6. pants, saskaņā ar kuru Savienība atzīst Hartā noteiktās tiesības, brīvības un principus un saskaņā ar kuru pamattiesības, kas ir garantētas ar ECTK un izriet no dalībvalstu kopīgajām konstitucionālajām tradīcijām, ir Savienības tiesību vispārīgo principu pamats.
- (48) Tā kā šajā direktīvā ir noteikti minimālie noteikumi, dalībvalstīm būtu jāvar paplašināt direktīvā noteiktās tiesības, lai nodrošinātu augstāku aizsardzības līmeni. Dalībvalstu paredzētajam aizsardzības līmenim nekad nevajadzētu būt zemākam par standartiem, kas noteikti Hartā vai ECTK, kā to interpretē Tiesa un Eiropas Cilvēktiesību tiesa.
- (49) Ņemot vērā to, ka šīs direktīvas mērķus, proti, noteikt kopējus minimālos noteikumus konkrētiem nevainīguma prezumpcijas aspektiem un tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā, nevar pietiekami labi sasniegt atsevišķās dalībvalstīs, bet to mēroga un iedarbības dēļ šos mērķus var labāk sasniegt Savienības līmenī, Savienība var pieņemt pasākumus saskaņā ar LES 5. pantā noteikto subsidiaritātes principu. Saskaņā ar minētajā pantā noteikto proporcionalitātes principu šajā direktīvā paredz vienīgi tos pasākumus, kas ir vajadzīgi minēto mērķu sasniegšanai.

<sup>(1)</sup> OVC 378, 24.12.2013., 8. lpp.

- (50) Saskaņā ar 1. un 2. pantu Protokolā Nr. 21 par Apvienotās Karalistes un Īrijas nostāju saistībā ar brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, kas pievienots LES un LESD, un neskarot minētā protokola 4. pantu, minētās dalībvalstis nepiedalās šīs direktīvas pieņemšanā, un tām šī direktīva nav saistoša un nav jāpieņem.
- (51) Saskaņā ar 1. un 2. pantu Protokolā Nr. 22 par Dānijas nostāju, kas pievienots LES un LESD, Dānija nepiedalās šīs direktīvas pieņemšanā, un Dānijai šī direktīva nav saistoša un nav jāpieņem,

IR PIEŅĒMUŠI ŠO DIREKTĪVU.

#### 1. NODAĻA

### PRIEKŠMETS UN DARBĪBAS JOMA

#### 1. pants

#### Priekšmets

Ar šo direktīvu paredz kopējus minimālos noteikumus, kas attiecas uz:

- a) konkrētiem nevainīguma prezumpcijas aspektiem kriminālprocesā;
- b) tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā.

#### 2. pants

#### Darbības joma

Šī direktīva attiecas uz fiziskām personām, kuras ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā. To piemēro visos kriminālprocesa posmos – no brīža, kad persona tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai par iespējamu noziedzīgu nodarījumu, līdz brīdim, kad nolēmums, kurā tiek galīgi noteikts, vai aizdomās turētais vai apsūdzētais ir izdarījis attiecīgo noziedzīgo nodarījumu, ir kļuvis nepārsūdzams.

#### 2. NODAĻA

### NEVAINĪGUMA PREZUMPCIJA

#### 3. pants

#### Nevainīguma prezumpcija

Dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turētie un apsūdzētie tiek uzskatīti par nevainīgiem, kamēr nav pierādīta viņu vaina saskaņā ar tiesību aktiem.

#### 4. pants

#### Publiskas norādes par vainu

1. Dalībvalstis veic pasākumus, kas nepieciešami, lai nodrošinātu, ka tik ilgi, kamēr nav pierādīta aizdomās turētā vai apsūdzētā vaina saskaņā ar tiesību aktiem, publisko iestāžu publiskos paziņojumos un tiesu nolēmumos, ar kuriem netiek noteikts personas vainīgums, minētā persona netiek minēta kā vainīga. Tas neskar apsūdzības darbības, kas tiek veiktas, lai pierādītu aizdomās turētā vai apsūdzētā vainu, vai procesuāla rakstura prelimināros nolēmumus, kurus pieņem tiesu vai citas kompetentās iestādes un kuru pamatā ir aizdomas vai apsūdzoši pierādījumi.

2. Dalībvalstis nodrošina, ka ir pieejami atbilstīgi pasākumi tajā gadījumā, kad tiek pārkāpts šā panta 1. punktā noteiktais pienākums neminēt aizdomās turēto vai apsūdzēto kā vainīgu, saskaņā ar šo direktīvu un jo īpaši – ar 10. pantu.
3. Panta 1. punktā noteiktais pienākums neminēt aizdomās turētos vai apsūdzētos kā vainīgus neliedz publiskām iestādēm publiski izplatīt informāciju par kriminālprocesu, ja tas ir noteikti nepieciešams ar kriminālizmeklēšanu saistītu iemeslu dēļ vai sabiedrības interešu aizsardzības vārdā.

#### 5. pants

##### **Aizdomās turēto vai apsūdzēto publiskais tēls**

1. Dalībvalstis veic pasākumus, lai nodrošinātu to, ka aizdomās turētie vai apsūdzētie – nedz tiesā, nedz sabiedrībā – netiek parādīti kā vainīgi, izmantojot fizisko brīvību ierobežojošus līdzekļus.
2. Panta 1. punktā paredzētais regulējums neliedz dalībvalstīm piemērot fizisko brīvību ierobežojošus līdzekļus, kas ir nepieciešami, ņemot vērā lietas īpašos apsvērumus, kuri ir saistīti ar drošību vai ar nepieciešamību novērst aizdomās turēto vai apsūdzēto izvairīšanos no saukšanas pie atbildības vai saskarsmi ar trešām personām.

#### 6. pants

##### **Pierādīšanas pienākums**

1. Dalībvalstis nodrošina, ka pienākums pierādīt aizdomās turēto vai apsūdzēto vainu ir apsūdzībai. Tas neskar nedz tiesneša vai kompetentās iestādes pienākumu meklēt vainu apstiprinošus un attaisnojošus pierādījumus, nedz aizstāvības tiesības iesniegt pierādījumus saskaņā ar piemērojamām valsts tiesībām.
2. Dalībvalstis nodrošina, ka visas šaubas par personas vainu tiek tulkotas par labu aizdomās turētajam vai apsūdzētajam, tostarp gadījumos, kad tiesa izvērtē to, vai persona būtu jāattaisno.

#### 7. pants

##### **Tiesības klusēt un neliecināt pret sevi**

1. Dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem ir tiesības klusēt attiecībā uz noziedzīgo nodarījumu, par kura izdarīšanu tos tur aizdomās vai apsūdz.
2. Dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem ir tiesības neliecināt pret sevi.
3. Fakts, ka tiek izmantotas tiesības neliecināt pret sevi, neliedz kompetentajām iestādēm vākt pierādījumus, kurus var likumīgi iegūt, izmantojot tiesiskus piespiedu līdzekļus, un kuri pastāv neatkarīgi no aizdomās turēto vai apsūdzēto gribas.
4. Dalībvalstis var atļaut to tiesu iestādēm, pieņemot notiesājošu spriedumu, ņemt vērā aizdomās turētā un apsūdzētā sadarbību.
5. Tas, ka aizdomās turētie un apsūdzētie izmanto tiesības klusēt vai tiesības neliecināt pret sevi, netiek vērsti pret tiem, un šo faktu neuzskata par pierādījumu tam, ka tie ir izdarījuši konkrēto noziedzīgo nodarījumu.



6. Šis pants dalībvalstīm neliedz iespēju pieņemt lēmumu, ka maznozīmīgu kriminālpārkāpumu gadījumā, piemēram, attiecībā uz maznozīmīgiem ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumiem, process vai tā atsevišķi posmi varētu notikt rakstiski vai ka kompetentās iestādes aizdomās turēto vai apsūdzēto par attiecīgo nodarījumu nenoprātina, – ar noteikumu, ka tiek ievērotas tiesības uz taisnīgu tiesu.

### 3. NODAĻA

#### TIESĪBAS PIEDALĪTIES KLĀTIENĒ LIETAS IZSKATĪŠANĀ TIESĀ

##### 8. pants

##### **Tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā**

1. Dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem ir tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā.
2. Dalībvalstis var paredzēt, ka tiesas sēde, kurā var tikt pieņemts nolēmums par aizdomās turētā vai apsūdzētā vainīgumu vai nevainīgumu, var notikt bez minētās personas klātbūtnes ar noteikumu, ka:
  - a) aizdomās turētais vai apsūdzētais ir pienācīgā laikā informēts par tiesas sēdi un par neierašanās sekām; vai
  - b) aizdomās turēto vai apsūdzēto, kas ir informēts par tiesas sēdi, pārstāv pilnvarots advokāts, kuru izraudzījies aizdomās turētais vai apsūdzētais, vai valsts.
3. Nolēmumu, kas ir pieņemts saskaņā ar 2. punktu, var izpildīt attiecībā uz konkrēto aizdomās turēto vai apsūdzēto.
4. Gadījumos, kad dalībvalstis paredz iespēju, ka tiesas sēdes var notikt bez aizdomās turēto vai apsūdzēto klātbūtnes, bet nav iespējams panākt atbilstību šā panta 2. punktā paredzētajiem nosacījumiem, jo, neskatoties uz saprātīgajiem centieniem aizdomās turēto vai apsūdzēto atrast, personas atrašanās vieta nav zināma, dalībvalstis var noteikt, ka nolēmumu tomēr var pieņemt un izpildīt. Minētajā gadījumā dalībvalstis nodrošina, ka gadījumos, kad aizdomās turētie vai apsūdzētie ir informēti par nolēmumu, jo īpaši, kad minētās personas ir aizturētas, tās informē arī par iespēju minēto nolēmumu pārsūdzēt un par tiesībām uz lietas izskatīšanu no jauna vai par citu tiesību aizsardzības līdzekli saskaņā ar 9. pantu.
5. Šis pants neskar valsts noteikumus, kuri paredz, ka tiesnesis vai kompetentā tiesa var uz laiku izslēgt aizdomās turēto vai apsūdzēto no dalības lietas izskatīšanā tiesā, ja tas ir nepieciešams, lai nodrošinātu kriminālprocesa pienācīgu norisi, ar noteikumu, ka tiek ievērotas tiesības uz aizstāvību.
6. Šis pants neskar valsts noteikumus, kuri paredz, ka process vai atsevišķi tā posmi notiek rakstiski ar noteikumu, ka tiek ievērotas tiesības uz taisnīgu tiesu.

##### 9. pants

##### **Tiesības uz lietas izskatīšanu no jauna**

Dalībvalstis nodrošina, ka gadījumos, kad aizdomās turētie vai apsūdzētie nepiedalās klātienē savas lietas izskatīšanā tiesā un kad nav izpildīti 8. panta 2. punktā paredzētie nosacījumi, tiem ir tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā no jauna vai uz citu tiesiskās aizsardzības līdzekli, kurš dod iespēju no jauna noskaidrot lietas faktus, tostarp pārbaudīt jaunus pierādījumus, un kura rezultātā sākotnējo nolēmumu varētu atcelt. Minētajā sakarā dalībvalstis nodrošina, ka minētajiem aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem ir tiesības uz klātbūtni, efektīvi piedalīties saskaņā ar valsts tiesību aktos paredzētajām procedūrām un izmantot tiesības uz aizstāvību.

## 4. NODAĻA

## VISPĀRĪGIE UN NOBEIGUMA NOTEIKUMI

## 10. pants

**Tiesiskās aizsardzības līdzekļi**

1. Dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem būtu efektīvi tiesiskās aizsardzības līdzekļi, ja tiek pārkāptas viņu tiesības, kas noteiktas saskaņā ar šo direktīvu.

2. Neskarot valstu noteikumus un sistēmas attiecībā uz pierādījumu pieļaujamību, dalībvalstis nodrošina, ka, izvērtējot liecības, ko snieguši aizdomās turētie vai apsūdzētie, vai pierādījumus, kas iegūti, pārkāpjot tiesības klusēt vai neliecināt pret sevi, tiek ievērotas tiesības uz aizstāvību un taisnīga procesa princips.

## 11. pants

**Datu vākšana**

Dalībvalstis līdz 2020. gada 1. aprīlim un pēc tam reizi trijos gados nosūta Komisijai pieejamos datus par to, kā ir īstenotas šajā direktīvā noteiktās tiesības.

## 12. pants

**Ziņojums**

Komisija līdz 2021. gada 1. aprīlim Eiropas Parlamentam un Padomei iesniedz ziņojumu par šīs direktīvas īstenošanu.

## 13. pants

**Noteikumu stingrības nemazināšana**

Neko šajā direktīvā nevar interpretēt kā tādu, kas ierobežo vai atkāpjas no jebkurām tiesībām un procesuālajām garantijām, kas ir nodrošinātas saskaņā ar Hartu, ECTK vai citiem atbilstīgiem starptautisko tiesību noteikumiem vai jebkuras dalībvalsts tiesību aktiem, kuri nodrošina augstāku aizsardzības līmeni.

## 14. pants

**Transponēšana**

1. Dalībvalstīs stājas spēkā normatīvie un administratīvie akti, kas vajadzīgi, lai izpildītu šīs direktīvas prasības līdz 2018. gada 1. aprīlim. Dalībvalstis par to tūlīt informē Komisiju.

Kad dalībvalstis pieņem minētos noteikumus, tajos ietver atsauci uz šo direktīvu vai arī šādu atsauci pievieno to oficiālajai publikācijai. Dalībvalstis nosaka paņēmienus, kā izdarāma šāda atsaucē.

2. Dalībvalstis dara Komisijai zināmus to valsts tiesību aktu galvenos noteikumus, ko tās pieņem jomā, uz kuru attiecas šī direktīva.

*15. pants***Stāšanās spēkā**

Šī direktīva stājas spēkā divdesmitajā dienā pēc tās publicēšanas *Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī*.

*16. pants***Adresāti**

Šī direktīva ir adresēta dalībvalstīm saskaņā ar Līgumiem.

Strasbūrā, 2016. gada 9. martā

*Eiropas Parlamenta vārdā –*  
*priekšsēdētājs*  
M. SCHULZ

*Padomes vārdā –*  
*priekšsēdētāja*  
J.A. HENNIS-PLASSCHAERT

---